

Мотиви табірної лірики в поезіях Андрія Буренка

В статті розповідається про життя і творчий шлях поліського поета Андрія Буренка, аналізуються провідні мотиви його творчості, зокрема, табірна лірика.

В статье рассказывается о жизни и творческом пути полесского поэта Андрея Буренко, анализируются доминантные мотивы его творчества, в частности, лагерная лирика.

The article tells about life and literary career of poet from Polissya Andriy Burenko. Leading motives of his literary activity, prison lyrics in particular are analysed.

Ключові слова: табірна лірика, мотив, життєвий шлях.

Key words: prison lyrics, motive, life.

Доля одного із кращих ліриків Поліського краю Андрія Івановича Буренка (1925-2007) мало відома широкому загалу шанувальників поетичного слова. І причиною цього є ота жорстка політична цензура, яка усе його свідоме життя обмежувала не лише свободу його поезії, але й свободу буття. І лише нині, в час, коли зняті цензурні заборони, ми можемо дослідити мистецький доробок цього непересічного поета і художника, мешканця містечка Прилуки що на Чернігівщині, у всій його творчій повноті.

Андрій Іванович Буренко народився 31 серпня 1925 року в селі Чорнявщина Павлоградського району Дніпропетровської області. Проте після примусової колективізації, яка зруйнувала усталений селянський побут і господарство, сім'я Буренків була змушена покинути село. Батько згуртував навколо себе майстровитих людей, організував плотницьку бригаду і працював на будівництвах по усьому таврійському краю. Отже, сім'я мандрувала за годувальником. Згодом, батька з бригадою запросили на будівництво склозаводів до міста Херсона. Саме тут Андрій і зумів отримати освіту, навчаючись у Херсонській середній школі № 26. Хлопчина виявився тямущим, швидко ліквідував відставання у знаннях, навчався добре,

захоплювався малюванням та літературою. Саме це захоплення і визначило його подальшу долю. Мистецький хист художника-графіка він розвивав і вдосконалював усе своє життя, створивши галерею творів, які засвідчили його непересічний талант, а створені ним екслібриси і донині прикрашають приватні бібліотеки багатьох відомих людей України.

14 червня 1941 року, після закінчення семи класів школи, на канікулах, Андрій Буренко їде на гостини до старшої сестри у шахтарське містечко Свердловськ Луганської області. Там його і застає війна. Працював у колгоспі, будував укріплення, рив окопи та траншеї. Поки будували оборону, ворожі танки обхідним маневром захопили місто, а згодом і всю Східну Україну. Так юнак опинився на окупованій території. А далі... голодували, переховувалися з друзями-однолітками від німців та поліцаїв, які відправляли молодь до Німеччини... 30 вересня 1942 року Андрій потрапляє під облогу і його примусово вивозять у рабство. У вагонах для худоби, в яких їх перевозили до Німеччини, Андрій Буренко знайомиться зі своєю ровесницею Галиною Угрюмовою, донькою офіцера, який загинув у перші дні війни. Її родина була з міста Єнисейська Красноярського краю, проте батька направили служити на Донбас. Після його загибелі, сім'я була змушена перебиватися випадковими заробітками, аж поки не потрапили в окупацію. А далі Німеччина... Як не дивно, саме там, в неволі і зародилася між молодими людьми чиста і світла любов, яку згодом вони пронесуть через усе життя, виховують трьох дітей, відсвяткують золоте весілля і до останньої хвилини життя Андрій буде освідчуватися їй в коханні. У своїй першій самвидавській збірці «Листопад» Андрій Іванович вмістить поезію «Присвячення Г.Б.». Її рядки надзвичайно хвилюючі, щирі, вражають своєю відданістю:

Голос твій лине піснею новою,
Я, як юний, назустріч спішу
Говорю українською мовою,
По російські до тебе пишу.

Хоч не мова з тобою нас зв'язує,
Не красиві солодкі слова,
Почуттів не обміряна сила є
І любов непорушно жива...(1).

Проте, поезія з'явиться значно пізніше. А тоді, в жовтні 1942 року, на пересильці в м. Брандербург, їх розлучать. Його направлять працювати на металообробний завод в місто Фінов-Марк. Її на завод оптики Буша в місто Ратгенов. Два довгих роки їхня любов підтримувалася через листи. Їх було небагато, лише п'ять. Проте, в кожному з них цілий світ кохання, мрій, надії на майбутню зустріч.

З наближенням радянських військ в квітні 1945 року табір було евакуйовано на північ країни. Під час етапування Андрію і двом його друзям вдалося втекти. Вони поспішали назустріч радянським військам і через три дні, в місті Бад-Фраєвальде, польовий військкомат зробив їх солдатами. Уже точилися бої за Берлін, коли 2 травня 1945 року, під час обстрілу Андрія Буренка було поранено. То ж свято Перемоги відзначав у госпіталі. Після одруження знову повернувся до своєї частини.

Галина ж після звільнення з табору радянськими військами пішки дійшла до Одера, далі пройшла майже всю Польщу, аж поки в Раві-Руській пройшла фільтрацію, а потім... скільки поневірянь і сліз...

Не маючи паспорта (його навмисне не видавали), не маючи фаху і засобів на заробіток, не маючи за що жити, доходила до відчаю. Але в скрутну хвилину її підтримували Андрієві листи, які вона пронесла через пів Європи, його вірші:

Я збудую казкову хатку
Стіни рублені із надій,
Щоб тепла там було в достатку,
Чатував щоб неспокій мій

Тонко ніжністю дах укритий,
Вікна-думи мої, дива.
По-під ганком мрії повіті,

Наче кручена хміль-трава.

Андрій тим часом проходив службу в окремому 73 батальйоні 25 УВПС, який з Німеччини було переведено в Польщу. Захоплення малюванням допомагало у службі. В місті Лодзь він був серед солдат, які зводили монумент загиблим радянським воїнам в парку Понятовського. Працював гравером, викреслював на мармурових плитах прізвища загиблих воїнів.

У вересні 1946 року військова частина, у якій служив Андрій Буренко, була передислокована у білоруське місто Гродно. Саме тут, на території СРСР, і чатувала на Андрія небезпека. У державі зароджувалася «третя хвиля» репресій. Знову розпочалася, спричинена хворою уявою «вождя народів», боротьба з «ворогами соціалістичного устрою». Та народ уже був іншим, загартований в горнилі війни, переборовши блокаду, голод, полон, він не боявся «песиголовців з НКВС». Тоді ті змінили тактику... Особливі відділи отримали наказ звільняти з війська в першу чергу тих, хто довів свою відданість вождю і викрив хоча б одного «ворога народу». У Андрієвому підрозділі служив один літній солдат на якого вдома чекала дружина і п'ятеро дітей, особливий відділ навмисне затримував його демобілізацію, щоб схилити його до доносу. І той не витримав... Якось після вечері солдати зібралися біля вогнища, говорили про життя минуле та майбутнє. Андрій Буренко сказав: «Як жаль, що помер Ленін. Був би він живий, то може б і війни не було...» Цих слів виявилось досить, щоб на довгі роки пов'язати свою долю з табором. 10 березня 1947 року він був заарештований, при обшуку у нього знайшли зошит з віршами, в яких віднайшли антирадянський зміст, а потім ще й пригадали, що він працював у німецькому таборі. Усе це дозволили військовому трибуналу армії засудити рядового Буренка Андрія Івановича за статтею 58-10 до 10 років виправних таборів та 5 років «поразки в політичних правах» за наклеп на радянську дійсність та контрреволюційні випадки проти вождя народів. Ось тоді і почалася «табірна Одиссея»

українського юнака. Етапом його відправили на Тайшет. Проте дісталися лише до Уралу забракло харчів та води. П'ять днів голодували «по сухому», а коли люди зовсім знесли, маршрут було змінено і етап було доправлено в табір міста Кизил Пермської області. Звідти Андрій потрапляє на новий етап до лагпункту «Лісний». Це був табір, який лише будувався, мав одну сторожову вежу на периметрі огороженому колючим дротом, і одну велику військову палатку «Вахту». Саме туди загнали 650 чоловік виморених дорогою та голодом людей. Не можна було не лише лягти, а навіть сісти. Отак простояли кілька днів... І знову етап в найвіддаленіший лагпункт «49 квартал». Там політичних ув'язнених змішали із зеками-рецидивістами. Розпочалися бійки, поножовщина, терор... І так аж до 1951 року.

У своїй збірці «Листопад» Андрій Іванович так згадує цей час:

Тільки ти не питай про тайгу і про «вишки».
Про пов'язану людям звірячу мораль.
І чому посіріле лице без усмішки.
І в очах назавжди заховалась печаль.

Не питай про холодні сплюндровані ночі,
Про образи, про душу в кривавих синцях,
Не питай, хто мені отакого наврочив,
Про розтоптану гідність, вкарбований жах.

Далі сторінки його біографії нагадують скупі повідомлення телеграфної стрічки: 1951 рік – лісоповал, ОЛП № 9. 1952 рік – ОЛП № 8, 13 селище Створ.. Лісобіржа... Сплав... У цьому ж році – безконвойна робота в конепарку в якості ветеринарного фельдшера... Задля свободи і цю науку довелося освоїти. 1953 рік... Після смерті вождя умови зеків значно покращали, перестали розстрілювати... Це також знайшло відлуння у його поезії:

Далі летіти несила.
Шия, неначе в петлі.
Думка неждано зігріла:
- Вмерти б на рідній землі.

Мабуть цей вірш-молитва дійшов до Бога. 5 листопада 1954 року його звільнили. З десяти відведених вироком років він відсидів сім... Як пізніше жартував: «закінчив ще одну семирічку...» від дзвінка до дзвінка. Там, у таборі, їм забороняли писати вірші. За кожний знайдений при обшуку вірш добавляли термін ув'язнення. А їх у бараці було аж четверо вірних друзів-поетів. Росіяни Вадим Басов та Федір Федоров,білорус Микола Плавинський та українець Андрій Буренко. Вони не могли не писати... Ось тоді і домовилися – вчити кожен написаний товаришем вірш напам'ять. І якщо хтось із чотирьох вийде на волю, то на волю потраплять і їхні вірші. Вони звільнилися майже одночасно, проте публікувати ці твори не могли ще довгі роки, оскільки на табірну лірику було накладене «безчасове табу». І лише у 1996 році в Тирасполі, при допомозі доньки, Андрію Івановичу вдалося виконати дану друзям обіцянку. У самвидавці було видано збірку табірної лірики «Шаг влево. Шаг вправо...» Андрія Буренка та його друзів. Тираж збірки становив лише 50 примірників. У цей же час надійшла така бажана, хоча і запізнена, реабілітація.

А тоді, у 1954 році,він повертався до невеличкого поліського містечка Прилуки, де проживала його родина. Батька вже не було в живих. Двох братів – учасників війни, доля розкидала у різні куточки держави. Мама і двоє сестер жили в Прилуках, третя, яку вже згадували, на Донбасі.

Важко колишньому зекові влаштуватися на роботу, та світ не без добрих людей. Знову допоміг мистецький хист. Влаштувався на завод «Будмаш» художником-оформлювачем, згодом став електромонтером. Більше як тридцять років пропрацював на рідному підприємстві.

Одразу ж по звільненні поїхав на Луганщину, до своєї Галини. Їхня любов уже витримала випробування часом, війною, табором... У травні 1955 року вони побралися. За тридцять років, які Андрій Іванович працював на заводі, він пройшов шлях від електрика до електромеханіка лічильної

техніки, проте здобути освіту не зміг, не відпускало минуле. У 60-70 роки друкувався з поезіями мало, редактори мали певні вказівки щодо його творчості.

У 1968 році доля зводить Андрія Буренка з молодим художником і поетом Миколою Турківським, який по закінченню художнього училища певний час працював на Західній Україні, а тепер повернувся на батьківщину і став працювати на заводі художником-оформлювачем. Їхня дружба тривала довгі роки. Усемидесяті роки Миколу Петровича Турківського приймають до лав Спілки письменників України, він очолює літературне об'єднання «Сонячні кларнети», яке діє при місцевій газеті «Правда Прилуччини». Газету в той час очолює поет-гуморист Олександр Климіша, людина смілива і демократично налаштована. Усі ці чинники сприяли тому, що з 1975 року Андрія Буренка починають друкувати у місцевій пресі. Проаналізувавши його творчий доробок у газетах «Правда Прилуччини», «Гарт», «Деснянська правда», я налічив опублікованими десь близько п'ятдесяти віршів. Проте, про видання поетичної збірки не могло бути й мови...

Згодом на завод приходять після служби у війську молодий художник і поет Євген Постульга. Його доля чимось схожа з долею А.Буренка. Вихідець із села, він добре пізнав селянську науку, малювати і писати вірші навчився самотужки. Міцна дружба поєднала цих митців на довгі роки.

Андрій Іванович своєю природною делікатністю, толерантністю, ліричністю немов би притягував творчо обдарованих людей. Він став мудрим радником для молодих поетів: Катерини Дурас, Євгена Постульги, Володимира Човного, Олександра Забарного, Ніни Ткаченко, Валентини Грибенко, Павла Ленця і цей перелік можна продовжувати.

У 1997 році відбулася його перша персональна виставка як художника. Вона мала великий успіх у прилучан і схвальні відгуки мистецтвознавців. Під кінець дев'яностих його вірші з'являються на сторінках «Літературної

України», журналу «Дніпро», в колективних збірниках поетів, які пройшли сталінські табори.

У 1998 році в статті «Мої університети», яку опублікувала газета «Скарбниця» Андрій Іванович написав: «Гадаю, життя вдалося. У 1995 році вручили медаль «50-років Перемоги у Великій Вітчизняній війні». Для нас ця нагорода вища від «Золотої зірки», бо її давали за ратний подвиг, а нам медаль, як спокута уряду за п'ятдесят років приниження і зневаги до безневинних людей. Але все минає. Приходять і йдуть володарі – вічне залишається»(2).

Андрій Іванович Буренко відійшов у вічність у липні 2007 року. Полив по собі на землі добрий слід. Сина і двох доньок, п'ятеро онуків, кілька десятків картин, кілька сотень гравюр, дві збірочки поезій, які вийшли самвидавом у далекому місті Тирасполі, а ще добру і світлу пам'ять у серцях тисяч прилучан, які спілкувалися із цією чудовою людиною.

Перша і, на жаль, єдина одноосібна збірка поезій Андрія Буренка «Листопад» вийшла самвидавом у Тирасполі в 1994 році. До неї увійшло 39 поезій. Я отримав цю збірку в дарунок від автора 3 лютого 1995 року. На моє запитання, чому саме збірка носить таку назву, Андрій Іванович посміхнувся і відповів: «Та тому, що вік мій вже листопадовий... А перші збірки слід видавати ще з весни».

Оригінальна побудова збірки. Вона ніби перегукується із «Зів'ялим листям» Івана Франка. Там «перший жмуток», другий, «третій жмуток зів'ялого листя»... А у Буренка – «осіння гілка», сонети. Перший листок, другий, третій... 14 сонетів і дві поезії, або 16 листків вмістив у себе перший розділ збірки. А далі, у розділі «На перехрестях долі», вміщено поезії-листи, поетичні медитації, роздуми автора над сутністю людського буття. Тематично ця збірка надзвичайно різнопланова. Є тут філософська, пейзажна,

громадянська, інтимна лірика. Але усі вірші мають виразні ознаки автобіографізму.

Табірна лірика у збірці не чисельна, але гостра й соціально виражена. Відчувається, що автор вже втомився носити в собі отой нестерпний біль несправедливості. Особливо це яскраво прослідковується у поезії «Лист з 52 року».

Дочекайся, коли зацвіте кущ калини.
Дочекайся, коли пройдуть зливи й громи.
Може я повернуся погожої днини
Із тії богом проклятої Колими.

Тільки ти не питай про тайгу і про «вишки».
Про нав'язану людям звірячу мораль.
І чому посіріле лице без усмішки.
І в очах назавжди заховалась печаль.

Ліричний герой не намагається виправдовуватися, бо на ньому немає вини. Усі його думки спрямовані на те, щоб не зачерствіти серцем, не втратити людську гідність. Він глибоко переконаний, що зрештою правда переможе, переборе зло і день волі настане.

Але знаю, що прийде пора та знаменна
Коли джина у пляшку запруть, хоч сини.
А поки що повірила ти лиш, що в мене
Перед Богом і людьми немає вини.

Вражає те, що у далекому 1952 році поет головними духовними суддями вважає «Бога і людей», а не «партію і народ». Така моральна чистота говорить про його людську порядність.

Табірна лірика в українській поезії на сьогодні ще мало досліджена. На початку дев'яностих років активізувалися літературознавчі дослідження найбільш яскравих її представників: Василя Стуса, Євгена Сверстюка, Івана Світличного, Миколи Горбала, Олеся Бердника... Але ж їх було більше п'ятисот... п'ятисот українських письменників, які у вирі ХХ століття пройшли

через пекло сталінських таборів. І наше завдання – не дати тенетам забуття скувати їхнє мистецьке слово. Сподіваюсь, що і поезія Андрія Буренка озветься до широкого читацького загалу зі сторінок нової книги.

Література:

1. Буренко А. Листопад. Поезії. – Тирасполь, Самвидав, 1994.- 43 с.
2. Буренко А. « Мої університети»// газ. «Скарбниця» №9 (98) Серпень 2005 року. –С.3-5.